

CARITA STRÖM

”Mimmi” — prästfru i Jomala 1886—1902 Glimtar ur en brevsamling

Den 1 maj 1886 tillträdde prästen Karl Alfred Ludvig Tallqvist, i sitt trettio-åttonde år, kyrkoherdeämbetet inom Jomala församling och stannade där i 18 år. Dessförinnan hade han verkat som präst i Björneborg, Åbo, Ekenäs och Tammerfors, i Ekenäs även som lektor i religion och svenska språket vid seminariet. Han åtföljdes till Åland av sin familj, hustru Edla Wilhelmina (Mimmi) från Kangasala, dotter till orgelbyggaren Anders Thulé, samt 7 minderåriga barn.

Det är om Mimmi jag vill berätta, min energiska farmor, vardagskvinnan i slutet av 1800-talet. Bilden jag frammanar är tecknad ur de 150 bevarade brev hon från sitt äktenskaps första år, 1875 i Åbo, skrev till sin ”kära mor” Wilhelmina Thulé på Rauhamäki gård i Kangasala fram till dennas död år 1899.

Sommaren stod i sitt flor. Ålands sommar med sina röda saxos klippor, sina vildrosenbuskar och blodnavor, sina havtornssnår, björkskogar och hassellundar. Sjöfågelkutter och näktergalssång som tjusar. Till detta rike kom hon, tavastländskan, och där skulle hon leva och dö utan att någonsin glömma Hattulas höga åsar och Roines stränder. Men denna verksamma människa förunnades icke mycken tid till återblickar. En stor, ständigt växande familj med växlande bekymmer upptog dagarna från arla morgonstund till sena kvällskvisten och

breven till Kangasala skrev hon ofta redan långt innan soluppgången. Det var ett efterlängt avbrott i vardagen och ett behov av kontakt med de egna på fastlandet.

Förbättringar på prästgården, överinseende av mjölkammaren, den stora trädgården, syltning och saftning upptog Mimmis första höst: "Här är så rysligt mycket som är uti det skick att det just håller ihop", skriver hon i det första brevet från Jomala, den 12 juli 1886. I medlet av november ökas familjen med ett gossebarn, det nionde barnet och mormor Wilhelmina tillskyndar, stannar över vintern på prästgården till stor hjälp och glädje.

Hösten 1887, i ett den 27 september daterat brev, berättar hon om omfattande reparationer på prästgården: "Wi hafva här nu ett förfärligt bråk och oreda ty vi hafva i 4 veckor haft Murare och ännu lär det åtgå omkring 4 veckor innan han blir klar, det har blifvit ny häll och spis i köket och barnkammaren och blifvi ånyo murar, nu håller han på att uppsätta ny kakelugn i sängkammaren och änu skal båda salskakelugnarna rifvas ned och föras upp ånyo, det är en förfärligt långsam murare vi hafva, han håller på med en kakelugn en vecka att föra up. Wi koka i bagarstugan och äta i stugan det är ett fasligt springande och nu sedan det blifvit blåsigt och kallt är det ruskigt att ha så här otrevligt".

Samtidigt arbetar två bröder Söderberg med fähusinredningen, en flicka syr kläder åt barnen. Och till denna villervalla väntas ännu en hemlärarinna för flickorna Fanny, Hilma, Rosa och Bertha, fröken Bertha Söderberg som genomgått fruntimmerskolan i Åbo.

Dag lägges till dag, veckor blir månader och allt går i av arbete utstakade fåror. Mimmi ordnar för husfolket; sköter om den omfattande trädgården med bredning av gödsel, säljer mejeri- och trädgårdsprodukter, beställer halmflätor för barnens sommarhattar, ordnar om slakten med saltning och palvning, potatismjölstorkning, storbak. Det blir ordning och reda på prästgården. Julen kommer med sitt välsignade avbrott i den tunga vardagen. Barnen glädjas över små julklappar som tidskriften Stjärnbergs "Barnens Trollslända", kragar och strumpor och Mimmi är alltid lika olycklig över att hon för egen del är så "trög" att komma med gengåvor. Det blir också tid för visiter. Mimmi och Alfred har en middagsbjudning och för att köpa så litet som möjligt, komponeras menyn enligt parollen "Man tager vad man haver". Så här såg den ut:

"Först saftsoppa med ett skedblad sylt uti och skorpor till. Ugnstekt gädda med potäter, fårstek med brynt kål, hvita morötter och gula bönor och till efterrätt tårtor och Blammangske som var god ty jag kokade litet mandel i grädda som jag sedan let kalna och rörde i bland snömosen". För barnens julglädje ordnades en fest i Mariehamn i anledning av Topelius födelsedag. Till den for Mimmi, Bertha Söderberg och de äldre barnen.

Man återgick till vardagen, med envetenhet och energi tog Mimmi itu med sina sysslor, överansträngde sig, fick missfall, låg sysslolös och plågades av att inte vara till nytta. Det tog några veckor och i slutet av maj var hon på benen igen och skriver:

"Wi hafva nu haft tvålsgele såpkokning och nu som bäst ett stort byke hvar med personer håller på med 3dje dagen och det räcker väl bra väl ännu i måndag".

Det var i den gamla goda tiden, som vi så gärna kallar den, vi som i vårt badrum eller tvättstuga knäpper på några knappar, väljer program 90 — 60 — 40 grader och några timmar senare radar in i skåp och hyllor ett färdigt torkat och manglat resultat.

Omåttlig energi och stort intresse lade Mimmi ned på mjölkhushållningen. Hon sålde mjölk och smör till Badhusets kök och var mån om att produkterna skulle vara av hög kvalitet. I augusti 1888 var det jordbruksutställning i Mariehamn där även prästgården skulle delta, men till Mimmis nesa var deras smör ej tillräckligt bra. Då tillkallade hon konsulenten, länedejan fröken Salvin, diskuterade tillverkningen och fick följande recept:

"Mjölken afkyles och sedan uppvärms gräddan till vissa grader och syra sättes och sedan vid kärningen sättes is i kärnan och kärnas ej såsom förr uti klump utan då smöret är som fiskrom upptages det med sihl sköljes 2 gonger uti vatten samt hälls på smörbordet der det med kafvel arbetas 6 gånger före saltningen och 8 gånger efter och sedan står det i 2 timmar hvarefter det arbetas 12 gånger och är färdigt att säljas".

Ja, var så god, ni som kanske inte gillar Flora. Det går an att prova metoden.

I ett bevarat brev till brodern, Richard Thulé, skrev hon om sitt intresse för kemi. Idag hade hon blivit en duktig kemist. I många brev behandlar hon kvaliteten på smör, ost och mjölk, hon lägger stor vikt vid gödningen av trädgården som även den under hennes överinseende blev en god inkomstkälla. På torget i Mariehamn såldes rotfrukter och bär från prästgården. Men Mimmi hade aldrig tillfälle till skolgång. Brodern Bror Axel följde i sin fars fotspår, blev orgelbyggare. Brodern Richard politier rådman, Mimmi levde i tiden, kvinnans plats var vid härden och så växte hon upp på Rauhamäki som den goda dottern vid Wilhelmias sida, musikalisk, ekonomisk och sykunnig. Brevet talar om en klar tankegång och ett praktiskt sinne men även om en livskvalitet av stora mått. Var hade hantverkardottern inhämtat detta? Närmaste grannar till Rauhamäki var Liuksiala gård och Haga gård. Vid tiden för Mimmis uppväxtår umgicks familjerna Meurman, Thulé och Tallqvist. Jolanda Meurman var Mimmis gudmor, Agathon Meurmans hustru Aline var Karl Alfreds syster och Agathon och Alines dotter Minna skulle ingå äktenskap med Mimmis bror Bror Axel. Den kulturella atmosfären i Kangasala måste ha påverkat min kloka farmor och skulle göra henne framsynt av nästan modernt mått. Så skrev hon om sina flickors framtid: "— — få nu se igen huru det skall gå med deras läsning i nästa år, jag vore så glad om de finge så mycket kunskap att de dermed kunde förtjena sitt dagliga bröd".

Hösten 1895 lämnar Hilma och Rosa prästgården i Jomala för att utbilda sig till folkskolelärarinnor vid Seminariet i Ekenäs. Så skulle den ena efter den andra av flickorna lämna hemmet för att efter tidens mått få en gedigen ut-

bildning: folkskolelärarinnor, sjuksköterskor, kontorister.

Beklämmande ofta nämndes i breven barndödligheten. Släkt och vänner miste sina små och man anar maktlösheten som tidens kvinnor kände inför den. Även Mimmi och Alfred drabbades; innan prästfamiljen flyttade till Åland dog liten Hildur ett år gammal och 1889 föddes Uno Torsten Hjalmar, han dog 1890 och ligger begravnen på Jomala kyrkogård tillsammans med mor och syster Fanny, äldsta dottern som hela sitt liv var ett sjukligt barn. Men i november 1891 väl-signades prästfamiljen i dubbelt mått, då föddes tvillingsflickorna Elna och Elvi och den 22 november skrev Mimmi:

"Underligt är det ju att det skulle blifva 2 på en gång aldeles som om talet ej skule hinna blifva fullt det förutan" och fortsätter:

"Enligt Herrens ord i gamla tider skule det vara en gåva och ett stort förtroende som bevisades föräldrar som fingo barn och många välsignade löften följde med barnen, den nyare modernare tiden som endast uti meniskans (—) ser en naturlig följd af naturliga drifter har givit förtroende som Herren visar nära på namn af skam — — —". I dag minns rara faster Elna vilken klok uppfostrarinna Mimmi var: "Vi fick ofta, så små vi voro, hjälpa till med dagliga sysslor", och den 5 februari 1892 skrev mor Mimmi till mormor Wilhelmina:

"Det är dock så roligt att hafva kunnat sköta dem sjelf såsom jag nu gjort med tillhjälp av mina egna, de större piorna. Alla vilja de efter sin förmåga hjälpa, så hjälper mig Bertha (12 år) och Helga (8 år) att bada. Den ena gifver sjölkannan och den andra lakanet, sedan skölja de i badvattnet smålindorna och mjölkhandukar och allt går det med lek. Under det de göra detta, låtsas att de än bada någon liten, än äro de bykgummor, och så föra de ut badbunken. Detta är för dem ett stort nöje. Ibland hålla de dock på med andra lekar, och då är det ej alltid så roligt att avbryta dem". Vilken psykolog!

Tvillingarna voro bara 11 år gamla när Mimmi bäddades till vila i åländsk jord. Tre år dessförinnan upphörde brevskrivningen. Wilhelmina Thulé dog i mars 1899 och jag kan bara ana mig till den saknad och vilsenhet Mimmi kände när "kära mor" ej mera lyssnade till hjärteslagen från prästgården i Jomala.

Om Wilhelmina, den hjälpsamma, tröstande och goda modern, vännen som ständigt hade omsorg om Mimmi och hennes stora familj skule jag bra gärna vilja veta mycket mera, men tyvärr äro hennes brev till dottern icke bevarade. Så stora våra anmödrar voro i sin anspråkslöshet, vilket dagsverk mången utförde i det tysta, vilket mod och vilken kärvhet. Vilka hjärtan av guld bäddades ner i förtidiga gravar. Ödmjuk står jag framför Mimmis gravvård när sommarens fågning är som skönast och önskar henne sällhet på Guds gröna ängar.

Föräldrar:

Karl Alfred Ludvig Tallqvist och Edla Wilhelmina (Mimmi) f. Thulé

Barn:

Fanny Wilhelmina f. 1875